

ДУАЛІЗМ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ – ОДНЕ З ПЕРСПЕКТИВНИХ ДЖЕРЕЛ УДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНИХ СТАНДАРТІВ

У статті розглянуто питання перспективної видозміни географічної компоненти державних освітніх стандартів шляхом виокремлення нової освітньої галузі – «Географія». Ці підходи розглядаються з позицій дуалізму шкільної географії й обов'язкового врахування як фізико-географічної, так і економіко-географічної складових цього предмета.

Ключові слова: державний освітній стандарт, дуалізм географії, якість географічної освіти, курикулум.

В статье рассматриваются вопросы перспективного видоизменения географической компоненты государственных образовательных стандартов, путем выделения новой образовательной области – «География». Данные подходы рассматриваются с позиций дуализма школьной географии и обязательного учета как физико-географической, так и экономико-географической составляющих этого предмета.

Ключевые слова: государственный образовательный стандарт, дуализм географии, качество географического образования, курикулум.

The article examines the prospective modification of geographic components of state educational standards, by providing the educational field – «Geography». These approaches are considered from the standpoint of dualism school of geography and required consideration of both the physical and geographical, and economic and geographic components of the subject.

Keywords: state educational standards, dualism of geography, the quality of geographical education, kurykulum.

Із кожним роком все більш реалістичним стає той факт, що кордони Європи – це скоріше не географічні, а динамічні геополітичні кордони. Тому досить важливим є те, ким і як будуть уважати себе випускники школи через найближчі п'ять-десять років. Згідно з дослідженнями, проведеними Люблінським університетом ім. Марії Складовської-Кюрі, східноєвропейські респонденти пов'язують зі словом «європеець» позитивний стандартний зміст. За їхньою уявою, його повинні характеризувати такі ознаки: свобода, освіта, виховання, пріоритет духовного над матеріальним тощо. Отже, виходячи з цих положень, шкільний курс географії є одним із ключових у реалізації євроінтеграційної концепції в сучасній освітній системі [7]. Досить важливе значення він має відігравати в розумінні школярами таких важливих понять, як «глобалізація» та «національна ідентифікація». Перебування географії у складі освітньої галузі «Природознавство» державних освітніх стандартів, повною мірою не може реалізувати втілення даних тенденцій розвитку в освітню систему України.

Ураховуючи той факт, що впродовж історичного розвитку людства освіта розглядалася як джерело прогресу, а на сучасному етапі її ще вважають показником успішності та інструментом стійкого розвитку і збереження добробуту людей [10, с. 3], якість освіти та її складова – якість географічної освіти, виступає в ролі суспільного ідеалу освіченості людини, вона є категорією, яка відображає різні аспекти освітнього процесу і зумовлюється ситуацією, яка склалася впоміжній системі освіти і поза її межами. Тому освітні стандарти є саме тим чинником, який може якісно вплинути на розвиток географічної компоненти освітньої системи.

Підтвердженням цьому є аналіз науково-методичного досвіду створення шкільних навчальних планів, програм, підручників, навчального обладнання з географії. Все це свідчить про те, що вони зазнають впливу і мають відбиток тієї освітньої системи, у межах якої формувалися. Таким чином, якісні зміни освітніх стандартів у галузі географії нададуть змогу відповідним чином вплинути на еволюцію освітньої системи в цілому.

Проблематика еволюціонування державних освітніх стандартів є однією з центральних для сучасної освітньої політики України. Її ґрунтовно досліджували В. Кремень, В. Мадзігон, О. Ляшенко, М. Бурда, Ю. Мальований та інші українські вчені. Про важливість цього напряму діяльності зазначає О. Савченко, вказуючи на те, що державні стандарти мають бути осучаснені таким чином, щоб діяльнісна компонента, яка включає в себе способи учіння і пізнання, стала обов'язковою складовою змісту та оцінювання навчальних досягнень учнів [6].

Проаналізувавши роботи вищезгаданих авторів, можна зробити висновок, що освіта поступово перетворюється в сферу проектування людиною власного життя, шляхом формування ідей, прогнозів, які згодом можуть впливати на його якість.

Питання, що стосуються дослідження державних стандартів в галузі географії, розглядали у своїх роботах П. Шищенко, О. Бугрій, О. Топузов, Г. Уварова, К. Немець, О. Надтока та інші. Актуальність досліджень убачається в перспективній розробці й обґрунтуванні методики оцінювання якості освітньої діяльності з географії. Одним з його напрямків є розробка та обґрунтування концептуальних підходів оцінювання освітньої діяльності з географії як механізму, що забезпечує розвиток сучасної школи, іншим – створення якісно нових шкільних підручників з географії [8]. На нашу думку, більш ефективно їх

реалізувати в умовах національного курикулуму з географії, який діяв би за принципом відкритої системи, за якої шкільні програми і підручники розроблялися і вдосконалювалися залежно від потреб навчального поміжовища, в умовах зворотного зв'язку між їх розробниками та користувачами [4, с. 2].

Останнім часом зростає роль освітнього візонування – перспективного бачення навчально-методичних та загальнопедагогічних проблем.

Мета статті. Окреслити сегмент змін, які необхідно, в перспективі, врахувати при оновленні державних стандартів з географії. Урахування перерахованих змін створить умови для покращення якості географічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах.

Нині триває процес оновлення державних стандартів освіти й розроблення індикаторів їх якості. Географічна й педагогічна науки накопичили значні обсяги нового матеріалу, а якість географічної освіти закладається в основу найновіших освітніх технологій та освітніх стратегій.

Зміст шкільних географічних курсів необхідно переосмислити у відповідності до розвитку науки та людиноцентричних тенденцій. Це повинно знайти своє відображення як у змісті і структурі підручників з географії, так і в державних освітніх стандартах [1].

При цьому слід урахувувати й той факт, що географія, як наука і як шкільний предмет, містить дві складові – природничу (фізична географія) та суспільну (економічна та соціальна географія). Шкільна географія, за своєю структурою об'єктивно є дуалістичною, тобто складається з фізико-географічної й економіко-географічної географії. З одного боку, її неможливо розділити на дві освітні галузі, проте її перебування в межах лише однієї освітньої галузі – «Природознавство» значно звужує можливості цього шкільного предмета. Яскравим прикладом цього є шкільний курс «Географія материків і океанів», оскільки шляхом об'єктивних досліджень доведено, що в ньому тісно переплітаються як фізико-географічна так і економіко-географічна складові [3].

Окрім цього, виникає потреба врахування зростаючого інтересу учнів до економічних та соціальних проблем, таке явище відповідним чином має вплинути на посилення змісту соціально-економічної географії України та світу в шкільній географії. Тому було б доречним урахувати це в оновлених освітніх стандартах.

Досить своєрідно на цьому тлі виглядає проблематика забезпечення підвалин профільного навчання, оскільки важче забезпечувати допрофільну підготовку в розрізі економіки, в той час коли географія перебуває в освітній галузі «Природознавство». Таким чином, досить важко посилювати саме соціально-економічну складову шкільних географічних курсів.

На думку зарубіжного вченого Дж. Равена, необхідно змінити ідеологію системи освіти, переорієнтувати її на формування компетентностей особистості. При цьому все важливішою є роль реальних обставин, які впливають на формування компетентностей [5]. Це перегукується як з основними принципами особистісно зорієнтованого навчання, так і з ідеєю А. Хуторського про індивідуальну траєкторію навчання кожного учня, який зазначав, що мало спонукати до творчості, а необхідно учня супроводжувати до неї [9].

Урахування індивідуальної освітньої траєкторії учнів здійснюватиметься ефективніше за умови визначення відповідних предметних компетентностей, проте, якщо їх вектор буде зміщений лише в бік природничої складової географії (що є закономірним, оскільки географічну компоненту віднесено до освітньої галузі «Природознавство»), важко досягти бажаних результатів, адже соціально-економічна складова цього шкільного предмета не матиме достатнього потенціалу для розвитку. Окрім цього, не за горами той час, коли провідну роль в освіті будуть відігравати метапредметні знання. У цьому плані досить важливу роль може відігравати географія, як дуалістична наука і двокомпонентний шкільний предмет. Саме географія може стати тим містком, що тісно пов'яже предмети природничого і гуманітарного циклів у плані формування метапредметних знань [9].

Виходячи із зазначеного вище, державні освітні стандарти повинні не лише окреслювати стратегічні напрямки освіти, стимулювати її розвиток, а й певною мірою виконувати функцію візонування, визначаючи пріоритетність тих чи інших напрямків розвитку освіти. Таким чином, вже сьогодні, опопоміжковано можна вплинути на покращення якості географічної освіти, внівши відповідні зміни у структуру та змістову частину державних освітніх стандартів. Ці зміни повинні бути спрямовані, по-перше, на визначення окремої освітньої галузі «Географія», яка б включала в себе як фізико-географічну, так і соціально-економіко-географічну компоненти, по-друге, на суттєве поглиблення і розширення змістової складової саме з соціально-економічної географії з урахуванням сучасних реалій.

Усі ці зміни зумовлені реальним станом речей в сучасній шкільній географії, оскільки нині в житті людини констатуємо факти і ситуації, пов'язані з географією:

1. Близько 70% інформації, яку сучасна людина отримує щоденно, має географічне підґрунтя.
2. Постійно вдосконалюються способи створення географічних карт та збільшується число їх користувачів.
3. Упроваджуються нові навігаційні системи GPS і ГЛОНАСС, за допомогою яких стає можливим більш ефективно визначати просторово-часові орієнтири та використовувати отримані дані у практичній діяльності.
4. Формуються нові орієнтири для економічного розвитку України.
5. Кордони (особливо європейські) стають все більш прозорими, і як наслідок зростає потреба в пізнанні інших регіонів світу на локальному, регіональному та глобальному рівнях.

Література

1. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.

2. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : [монографія] / О. І. Локшина. – К. : Вища школа, 2009. – 404 с.
3. Надтока О. Ф. Актуалізація якості географічної освіти – одне з джерел оновлення державних стандартів освіти / О. Ф. Надтока // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2009 рік: інформаційне видання. – К. : Педагогічна думка, 2010. – С. 96–97.
4. Надтока О. Ф. Поліпшення змісту курсу «Географія материків і океанів» у Національному курикулумі / О. Ф. Надтока // Географія та економіка в школі. – 2008. – № 9. – С. 37–40.
5. Равен Джон. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / Джон Равен; [пер. с англ.]. – М. : Когито-Центр, 2001. – 142 с.
6. Савченко О. Я. Уміння вчитись як ключова компетентність загальної поміжньої освіти / О. Я. Савченко // Компетентністний підхід у сучасній освіті. – К. : Вища школа, 2004. – С. 35–45.
7. Сиротенко А. Й. Європейські тенденції шкільної географії / А. Й. Сиротенко // Географія та основи економіки в школі. – 1999. – № 2. – С. 2–3.
8. Топузов О. М. Теоретико-методичні засади особистісно орієнтованого шкільного підручника / О. М. Топузов // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць; за наук. ред. В. М. Мадзігона. – К., 2011. – №1 (10). – С. 8–15.
9. Хуторской А. В. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?: [пособ. для учит.] / А. В. Хуторской. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.
10. Computerization and controversy: value conflict and social choices. 2nd ed. / Ed. by R. Kling. New York: Academic Press, 1996. 1. Computerization and controversy: value conflict and social choices. 2nd ed. / Ed. by R. Kling. New York: Academic Press, 1996.